

alice. navrátilová@yahoo.com

19016@mail.muni.cz

ROZVOJOVÁ TEORIE

Povinná četba

- ① 1) PIETERSE, N.J.: Development theory : deconstructions/reconstructions, London ; SAGE Publications, 2001.
- ② Kap. 1 – str. 1 – 17
- ③ Kap 10 – 150- 169
- ④ THOERBECKE, E.: The Evolution of the Development Doctrine, 1950-2005, in: Mavrotas, (2007): Advancing Development, United University Press, New York.
- ⑤ Kap 1 – str. 3-36

Povinná četba

- 1) PIETERSE, N.J.: Development theory : deconstructions/reconstructions, London ; SAGE Publications, 2001.
- Kap 2 , str. 18-33
- Dunkley, G. (2004): Free Trade, Myth, Reality, and Alternatives, Zed Books. Keane; str. 8-17
- GLASIUS, M.; KALDOR, M.: Introducing Global Civil Society, in: Global Civil Society Yearbook, accessible on: www.lse.co.uk.
- NYAMU-NUSEMBI, CORNWALL, A.(2004): What is rights-based approach all about? Working Paper, Institute of Development Studies, Sussex.

Povinná četba

- ESCOBAR, A.: Development Planning, in: SACHS (ed.) (1992): The Development Dictionary: A Guide to Knowledge as Power, London, Zed Books.
- BROHMAN, J.(1995): Popular Development, Basil Blackwell. p. 201-250.
- CARMEN, R. (1996): Autonomous Development, Humanizing the Landscape. London, Zed Books, 1996.P. 1-40.
- Gready, P.; Ensor, J. (2005): Reinventing Development, Zed Books, London.

Povinná četba – blok 3

- BOTES, L.; VAN RENSBURG, D.: Community participation in Development: nine plagues and twelve commandments, in: *Community Development Journal*; Jan 2000; 35,1. Academic Research Library, pp. 41
- UFFORD, P.G.; GIGI, K.A. (2003): *A Moral Critique of Development*, Routledge, London.
- MOSS, D. (2003): *The Making and Marketing of Participatory Development* in: van Ufford, P.Q.; Giri, A.K. (2003): *A Moral Critique of Development, in Search of Global Responsibilities*. Routledge, London

Literatura

- ◎ CHAMBERS, R. (1983): Rural Development: Putting the Last First, Essex, Longmann.
- ◎ FORSYTH, T. (ed.) (2005): [Encyclopedia of International Development](#). London and New York: Routledge.
- ◎ GANDHI, L. (1998): *Postcolonial Theory: a critical introduction*, Columbia University Press.

Literatura

- MOSS, D. (2004): 'People's Knowledge': Participation and Patronage: Operation and Representation in Rural Development, in: COOKE, B.KOTHAR, U. (2004): *Participation: The New Tyranny?* London: Zed Books
- MOSS, D. (2003): The Making and Marketing of Participatory Development *in:* van Ufford, P.Q.; Giri, A.K. (2003): *A Moral Critique of Development, in Search of Global Responsibilities*. Routledge, London

Cíl kurzu

- ⦿ Pochopit povahu rozvojové teorie – sociálně vědní náhled na rozvoj
- ⦿ Interpretovat rozvoj jako kulturně a společensky utvářenou, historicky proměnnou kategorii
- ⦿ Schopnost objasnit jednotlivé dimezne teorie u konkrétních paradigmat
- ⦿ Schopnost orientace v rozdílných přístupech a kriticky reflektovat expalnační možnosti, ale také limity jednotlivých přístupů

Okruhy na test

- ① 1) **rozvojová paradigmata** – Pieterse kap. 1,10 vyjmenovat + hlavní charakteristiky, co je to paradigma, autor konceptu
- ② 2) **projekt kolonialismu** – co je to kolonialismus; důsledky kolonialismu; různé způsoby kolonizace – Allan, Thomas, kolonizace myslí a post-kolonialismus - Carmen
- ③ 3) **projekt moderny** – charakteristika projektu, z čehokoli, možno z přednášky
- ④ 4) **projekt developmentarismu** – charakterizujte podle McMichael

Okruhy na test

- 5) **projekt globalizace-** McMichael, obecný proces globalizace – z čehokoli např. česky Bauman – Globalizace, dimenze globalizace; neoliberální paradigma; teorie mezinárodního obchodu

Okruhy na test

- 7) **modernizační škola**, Yo So – ve složkách modernization_school, modernization_school I-III.pdf. **nové modernizační studie** (neo-modernizační škola) ibid.
- 8) škola ekonomické závislosti – Dependency school: klasická dependency school
- 9) **nové studie školy závislosti** vše ve složkách Yo So Dependency.pdf.....
- 10) **kritika volného obchodu** – Dunkley – Free trade
- 11) **problematika dluhů** – přednáška + paper Hildebrandtová
- 12) **mikro-přístupy** – přednáška + Brohman VI
- 13) **přečíst nějaký ročník HDR** + stručně referovat o čem pojednává

Okruhy na test

- ① 14) **občanská společnost** – přednáška, Potůček; definice trhu, občanské společnosti, selhání trhu, externality, uvést příklady OS
- ① 15) **globální občanská společnost** – přednáška + Global Civil Society Yearbook – úvodní kapitoly z GCSYearbook 2001, 2003.
- ① 16) **participativní rozvoj** – nástrahy a doporučení – přednáška, paper od Botes – složka participatory.pdf, Carmen
- ① 17) **rights-based approach**
- ① 18) **Women and Development**, INSTRAW publication
- ① 19) **post-development**

Definice rozvoje

- ① *Organizovaná intervence do kolektivních záležitostí podle standardů zlepšení.*
- ② *Co je míněno tímto zlepšením a jaký druh intervence je vhodný, se mění podle třídy, kulturně-historického kontextu a vztahů moci [Pieterse, 2001:3].*
- ③ *Rozvoj je „proces změny, zprostředkovaný nějakou formou lidské intervence“ (Carmen, 1996:5).*

Cíle rozvoje

- ⦿ (Cypher, Dietz, 2004:29).
- ⦿ rovnost příležitostí
- ⦿ zvýšení příjmu a životního standardu, včetně širší nabídky spotřebního zboží a služeb
- ⦿ rovnost [equity] při distribuci příjmů a bohatství
- ⦿ politická demokracie a všeobecná participace na správě
- ⦿ bohatší role žen, minorit, a všech sociálních tříd v ekonomickém, politickém, sociálním životě

Cíle rozvoje

- ⦿ zlepšení dostupnosti vzdělání
- ⦿ dostupnost zdravotní péče
- ⦿ veřejná a soukromá sociální síť pro ochranu nejzranitelnějších
- ⦿ udržitelný stav životního prostředí
- ⦿ efektivní, schopný a transparentní a spravedlivě řízený veřejný sektor
- ⦿ konkurence v soukromém sektoru (Cypher, Dietz, 2004:29).

Rozvojová teorie

- Pieterse (Pieterse, 2001:3 rozvojová teorie - iniciována praktickými a jako aplikovaná sociální věda
- ostatními sociálními vědami teorií velmi podceňovanou, neboť politiky generované na základě rozvojových teorií jsou implementovány – konkrétní dopady
- V posledních dvou desetiletích se rozvojové teorie posunují do centra mainstreamového sociálního myšlení, v kontextu globalizace - agenda rozvoje koinciduje s tématy, kterými se globalizační diskurs zabývá.

Logika autoritativní intervence

- ◎ *Zásah do kolektivních záležitostí je veden logikou autoritativní intervence.* Preston (1996)
- Možnost intervence předpokládá nutnost zaštitit toto jednání **legitimizačními diskursy**.
- Autoritativní intervence je *intencionální*, řízená, a předpokládá **směrování k určitému stavu** (definovanému jako žádoucí), což předpokládá (domnělou) **znalost druhého** (jeho očekávanou reakci).

Truman, odstartování rozvoje

- „Více než polovina lidstva žije v podmínkách blížící se mizérii. Nemají dostatečné jídlo. Stávají se oběťmi nemocí. Ekonomický život je primitivní a stagnující. Chudoba je handicapem a hrozbou jak pro ně samé, tak pro více vzkvétající oblasti. Poprvé v historii disponuje lidstvo věděním a dovedností zmírnit utrpení těchto lidí. [...]. Starý imperialismus – vykořisťování pro vlastní obohacení – nemá v našem plánech žádné místo. Co zamýšlíme, je program rozvoje, založený na spravedlivém demokratickém jednání [...]. Zvýšení výroby je klíčem k prosperitě a míru“ (Truman, cit. podle Rist, 1997:71-72).

Rozvoj – etnocentrický koncept

- Etnocentrismus
- Mehmet, O. (1999): *Westernizing the Third World, The Eurocentricity of economic development theories*, Routledge, London

Mehmet- Westernizing the Third World

- Mehmet, O. (1999): *Westernizing the Third World, The Eurocentricity of economic development theories*, Routledge, London
- Západní světonázor je charakteristickým rysem teorií rozvoje, jak nových tak starých.
- Tento světonázor spočívá na utopickém předpokladu, že ekonomie je nehodnotící (ve smyslu nad hodnotami) věda, racionální, technická a analytická (Mehmet, 1999:1).

Dimenze rozvojové teorie (Pieterse, 2001:8)

- ⦿ *kontext* – historický kontext a politické okolnosti
- ⦿ *explanace* – předpoklady ze kterých vycházejí kauzální vztahy
- ⦿ *epistemologie* – pravidla toho, co konstituuje vědění
- ⦿ *metodologie* – indikátory a výzkumné metody
- ⦿ *reprezentace* – vyjádření nebo upřednostnění určitých politických nebo třídních zájmů a kulturní preferencí
- ⦿ *imaginace* – představy, konotace, symboly rozvoje, touhy
- ⦿ *budoucnost* – politiky, agenda budoucí projekty
- ⦿ - na příkladu ilustrujte jednotlivé dimenze

Thorbecke (2007:3-4)

- ⊙ *převládající cíle rozvoje*, které jsou zpětně odvozeny od dominantního názoru a definice rozvojového procesu
- ⊙ *konceptuální aparát*, tj. metodologie, metodologicky adekvátní výstavba rozvojové teorie, hypotézy, modely techniky a empirické aplikace
- ⊙ *data*, která jsou používána pro testování hypotéz a modelů, data vstupující do analýz.

Co je to paradigma?

- ⦿ Thomas Kuhn – *Struktura vědeckých revolucí*
- ⦿ Normální věda – mopping up; řešení legitimních otázek, hádanek – puzzles
- ⦿ Nesrovnalosti, dosavadní teorie neumí vysvětlit anomálie
- ⦿ Vědecká revoluce

paradigma

- ⦿ Teorie + metoda + způsob náhledu = koherentní tradice výzkumu
- ⦿ Multiparadigmatické vs. Monoparadigmatické vědy
- ⦿ Matematika, fyzika, biologie, geografie, sociální vědy

Rozvojová paradigmata a perspektivy (Pieterse 2001)

- ⊙ 1) *modernizační škola,*
- ⊙ 2) *škola závislosti,*
- ⊙ 3) *neoklasické paradigma (vysvětleno v kapitole NIE),*
- ⊙ 4) *lidský rozvoj,*
- ⊙ 5) *alternativní rozvoj,*
- ⊙ 6) *anti-development*

Problémy rozvojové teorie

- ⦿ *Nespokojenost s velkými teoriemi* jako explanačními rámci na straně
- ⦿ *kritika vztahu mezi teorií a praxí*
- ⦿ Z hlediska linií argumentů potom rozvojová teorie tematizuje tenze v *agendě rozvoje*, tenze v *metodologicko-filozofických přístupech* a spor o *úlohu jednotlivých aktérů rozvoje*.

Projekty dominance

- ◉ Čtyři projekty západní dominance kolonialismu, modernity, developmentarismu, globalizace; zrození diskursů - moderní instituce a narativní prostory, systémy klasifikace
- ◉ CARMEN, R. (1996): Autonomous Development, Humanizing the Landscape. London, Zed Books, 1996.P. 1-40.

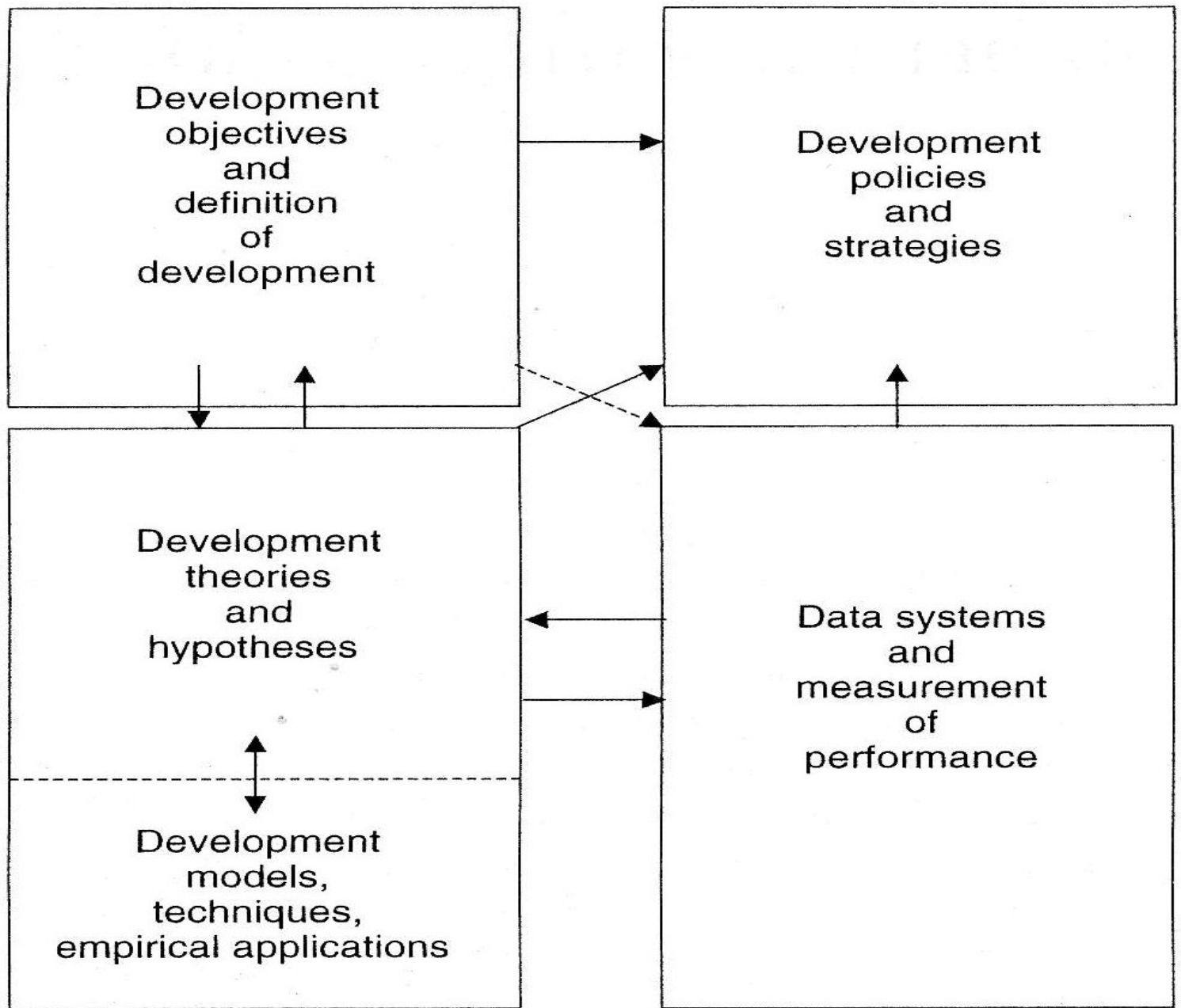
SITUACE V ROZVOJOVÉ TEORII V 90. LET

- Thoerbecke, (2007): *Evoluce rozvojové doktríny, 1950-2005*
- ekonomický a sociální rozvoj třetího světa nebyl za kolonialismu myslitelný neboť by byl v přímém rozporu s jádrem dělby práce, kterou koloniální systém konstituoval.

- ⦿ Mocenská dimenze rozvoje se projevuje v legitimitě výběru, přijetí a prosazování rozvojové strategie; jedná se o právo a moc definovat, jakou podobu na sebe rozvoj vezme.

KOMPONENTY ROZVOJOVÉ TEORIE

- ① **převládající cíle rozvoje**, které jsou zpětně odvozeny od **dominantního názoru a definice rozvojového procesu**
- ① **konceptuální aparát**, tj. **metodologie**, metodologicky adekvátní výstavba rozvojové teorie . **hypotézy**, **modely** techniky a **empirické aplikace**
- ① **data**, která jsou používána pro **testování hypotéz a modelů**

Development doctrine: key interrelationships

- ⦿ “Diskurs rozvoje se nachází na kritické křižovatce. Myšlenka rozvoje v současné intervencionistické podobě se vytvořila po druhé světové válce a proces dekolonizace představovat novou vizi naděje na pozadí devastující zkušenosti válek.
- ⦿ **Myšlenka rozvoje utvářena nové formy politické odpovědnosti na globální úrovni (Ufford, Giri; 2003: 3).**

Situace v rozvojových teoriích 90. léta

- **1) MODERNIZAČNÍ ŠKOLA**
- Rozvoj pod taktovkou státu, stát dominantní aktér rozvoje, pod vlivem (neo)Keynesiánského paradigmatu
- Klíčová slova – industrializace, západní model, rozvojová pomoc, lineární pokrok, konvergence

- ⦿ V poválečném období v době nadvlády modernizační teorie byly kultury zemí třetího světa nahlíženy jako bariéry, překážky rozvoje.
- ⦿ Byly to velmi technokratické, ahistorické recepty pro modernizaci, generující velké množství teorií a paradigmat.

Současná témata Modernizační školy

- Přehodnocení role tradice
- Neo-modernizační paradigma (bývalé americké administrativy)
- Triumphalismus – Fukuyama
- Konec historie
- Budoucí vývoj: modernity v plurálu, postmodernismus

Bariéry rozvoje

- ⦿ (Cypher, Dietz, 2004:20) rozlišují interní a externí bariéry rozvoje:
- ⦿ **Vnitřní bariéry rozvoje:**
- ⦿ nerovnosti v současné distribuci příjmu a bohatství, včetně rozdělení vlastnictví půdy (viz důležitost přikládána zemědělské reformě již v programech navrhovaných Prebishem v 50 letech 20. stol v Latinské Americe); nerovnosti jsou spojené s povahou moci a třídních vztahů a s kontrolou ekonomických zdrojů a politické sféry.

Kvalitativní změny pro rozvoj

- Tyto kvalitativní změny zahrnují (Cypher, Dietz, 2004:18):
- **nárůst industrializace** – ekonomický růst a rozvoj jsou úzce propojené se vzrůstajícím podílem národního výstupu a pracovní síly pracující v průmyslových, zejména industriálních aktivit.
- **snížení role zemědělství** – současně jak expanduje podíl a zaměstnanost v průmyslu, dochází k úbytku pracovní síly v zemědělství, tzv. přebytek pracovní síly (tj, síly s nízkou produktivitou práce) v zemědělství migruje do městských center.
- změna **ve vzorcích obchodování** – rozvoj je spojen se strukturou obchodování, a to od

- ⦿ omezené škály exportu zejména primárních surovin – ze zemědělství a rybolovu, nezpracovaných vytěžených surovin k větší rozmanitosti a vyšší sofistikovanosti vyváženého zboží.
- ⦿ vzrůstající uplatnění **lidského kapitálu a vědění při výrobě** (Cypher, Dietz, 2004:18). V této dimenzi je zdůrazňována zejména komplementarita lidského a fyzického kapitálu; a také důležitost generování autochtonních inovací a vyvíjení domácích technologií.

- ⦿ **Uskutečnění zásadních institucionálních změn** – zejména důraz na povahu právního systému a efektivní alokace vlastnických práv spolu s jejich pružnou vymahatelností. Potřebné institucionální změny zasahují i do hodnot a motivací. Podnikání – efektivnost a zisk, změna rodiny, (kontra Wong – čína) nahrazení nukleární rodinou (Cypher, Dietz, 2004:19).

- Úroveň a efektivita infrastruktury potřebné pro rozvoj (silnice, elektrifikace, dostupnost pitné vody, úroveň komunikačních služeb, přístavů apod.)
- Role a úroveň bankovních struktur a dostupnost půjček a dalších finančních služeb.
- Neefektivní nebo zastarává vzdělávací soustava, včetně nízké míry gramotnosti (uvést příklady), nerovnováha mezi financováním nižšího a vyššího vzdělávání.
- Převládající ideologické koncepty a jejich dopady na myšlení a chování, včetně vlivu náboženského myšlení, role ženy ve společnosti, role náboženských a etnických menšin

Bariéry rozvoje

- ⦿ Původní vybavenost přírodními zdroji
- ⦿ Role státu, tj. moc a povaha vlivu centrální vlády, včetně různých stupňů politické svobody a síly demokratických procesů
- ⦿ Rozsah a důležitost politické korupce a klientelismu a jejich vliv na veřejné politiky a na ekonomické chování aktérů
- ⦿ Existence tržních selhání, tj. kreslení alokace zdrojů, výrobních rozhodnutí, vzorců spotřeby atd.

2) Teorie závislosti Dependency school

- Rozvoj znamená zaostávání (underdevelopment) nebo závislý rozvoj (dependent development)
- Státem vedený rozvoj pod diktátem lokálních elit
- Kritika NIC
- Nová mezinárodní dělba práce
- Nerovný vývoj světa

Potencionální externí bariéry

nadnárodní korporace, které kontrolují zdroje v dané zemi

- ⦿ mezinárodní dělba práce a převládající vzorce mezinárodního obchodu (tj. dichotomie mezi státy převážně vyvážejícími primární komodity a státy vyvážející zboží s přidanou hodnotou); včetně fungování organizované struktury mezinárodního obchodu, vlivu WTO, regionálních obchodních bloků (Cypher, Dietz, 2004:20).

- ⦿ fungování mezinárodních finančních institucí SB, MMF, včetně soukromých mezinárodních komerčních bank,
- ⦿ vliv geopolitických a strategických zájmů supervelmocí vzhledem k malým ekonomikám
- ⦿ ekonomické politiky rozvinutých zemí, tj. zemědělské dotace, tarifní a netarifní bariéry v globálním ekonomickém systému (Cypher, Dietz, 2004:20).

3) neoliberalismus

- ⦿ Ekonomické neoklasické paradigma
- ⦿ Rozvoj tažený trhem
- ⦿ Eliminace státních selhání
- ⦿ Skrze strukturální reformy (deregulace, privatizace, liberalizace)
- ⦿ Správné nastavení cen

(Cypher, Dietz, 2004:17)

Process of economic development

- ⦿ **Ekonomický rozvoj vyžaduje strukturální změny** (Cypher, Dietz, 2004:17)
- ⦿ Neoklasická ekonomie – alokace vzácných zdrojů mezi alternativní užití při daném institucionálním a organizačním uspořádání (Cypher, Dietz, 2004:17). Ortodoxní neoklasická ekonomie pracuje v kontextu alokace existujících zdrojů, která nastává uvnitř dané a údajně neměnné nebo jen pozvolna se měnící institucionální struktury, což byl klíčové pro robustní a predikční schopnosti moderních ekonomických modelů.

- ⦿ Avšak pokud země aspiruje na rozvoj, otázkou není pouhá efektivní alokace stávajících zdrojů daného institucionálního uspořádání.
- ⦿ Rozvoj je zásadně o změně režimu a o hledání optimální cesty růstu, nebo alespoň cesty, která je lepší než současná alokace zdrojů

- ⦿ Současné trendy – zabránění tržním selháním (NIE)
- ⦿ Záchranná sociální síť,
- ⦿ Lidský kapitál (SB)
- ⦿ Infrastruktura, dobrá správa (good governance), udržitelnost
- ⦿ Redukce dluhů

4) Lidský rozvoj (human development)

- Rozvoj kapacit a lidských zdrojů jako prostředek a cíl rozvoje
- Měřeno HDI, gender DI, DI svobody, globální reforma, lidské bezpečnosti, sociální a kulturní kapitál, sociální rozvoj, globální reforma

5) Alternativní rozvoj

- ⦿ Rozvoj by měl vycházet ze společnosti
- ⦿ Spravedlivý (equitable)
- ⦿ Participativní a udržitelný
- ⦿ Decentralizace, profesionalizace, alternativní globalizace
- ⦿ Sociální ekonomie, sociální rozvoj
- ⦿ Globální reformy

6) anti-development

- ⦿ Rozvoj znamená zbídačování (immiserizing) a autoritativní
- ⦿ Kritická diskursivní analýza
- ⦿ Kritika vědy a modernity
- ⦿ Lokalizace (opozice – resistance proti globlaizaci)
- ⦿ Propojení s lokálními ekologickými hnutími

Historická dimenze rozvoje

- ⦿ Klasická evropská tradice
- ⦿ Analýza zlomu v moderní době
- ⦿ Afirmace modernistického projektu

Koloniální projekt

(Preston, 1996:137)

- ⊙ Expanze evropského kapitalistického systému
- ⊙ Kolonialismus – struktury a instituce které zásadním způsobem ovlivnily následný vývoj
- ⊙ Zejména – vztah lokálních – koloniálních elit a vývoj nacionalismu
- ⊙ Osvícenství – nahlíželi 'primitivní národy' jako na ideál nevinnosti
- ⊙ Kteří autoři inspirovali tento přístup?

Kolonialismus - bezvýchodné dědictví?

- ⊙ Koloniální státy znamenaly nahodilý zlom v historickém procesu, často dělicí regiony s přirozenými vazbami,
- ⊙ jinde včlenily do jednoho celku společnosti, které neměly zhořa žádnou kapacitu spolupracovat.
- ⊙ V obou případech tak činily rychlostí, která neumožňovala uspokojivé fungování.
- ⊙ V tomto ohledu, kolonialismus odkázal vládcům nastupujícím státům bezvýchodné dědictví (Cypher, Dietz, 2004:72).

Path dependency

- Cypher a Dietz charakterizují závislost na dosavadním vývoji jako způsob zachycení historické trajektorie.
- přisouzení důležitosti historickým událostem a historicky vytvořeným institucím, které spoluurčují budoucí možnosti vývoje.
- Jakmile jsou jednou instituce vytvořeny, mají tendenci zůstat zaklesnuty v této podobě [lock-in](Cypher, Dietz, 2004:72).

- ⦿ Instituce mohou vzniknout protože představují zlepšení proti stávajícímu stavu; ale mohou také být vnuceny zpomalující instituce (retarding) pokud slouží zájmům mocné skupiny nebo národů.](Cypher, Dietz, 2004:72).

Path dependency

- Pokud dříve vytvořené instituce jsou sociálně konstruktivní (podporují rozvoj člověka, rovnost apod.) proces kumulativní příčinnosti (*cumulative causation*) vede k rostoucí spirále sociálního pokroku

Vicious circle

- ⦿ vytvořeny brzdící instituce, instituce a sociální praktiky jsou hluboce zakořeněné
- ⦿ potom je pravděpodobné , že budoucí evoluční cesty vývoje bude bludný kruh (vicious circle)

Znaky koloniálního státu

- ① 1) mezinárodní politické dimenze-
ustavení vztahů nerovnováhy
- ② 2) Byrokratický elitismus a
autoritativismus
- ③ 3) užití tradičních nebo zvykových
autorit v koloniálních společnostech

Znaky koloniálního státu

- ④ 4) užití síly
- ④ 5) etatismus – vhodný prostředek pro prosazování rozvojových politik
- ④ 6) technologická převaha
- ④ 7) hegemonní ideologie

Nástup rozvoje

- Období formálního kolonialismu – kolonizující elity – postoj odpovědnosti za civilizování méně rozvinutých národů
- Asymetrie moci která je inherentní koloniálnímu systému
- Před WWII – všeobecně uznávána odpovědnost organizovat rozvoj s cílem následné nezávislosti koloniálních teritorií.

Trojúhelníkový obchod

- „Vertikální vzorce obchodu mezi Afrikou a Evropou nepřispěly k integraci afrického kontinentu jak b tomu bylo při horizontálním způsobu obchodování“ (Cypher, Dietz, 2004:73).

Skupiny, zájmy, motivace

- ⦿ Akademici – cíl nezaujaté ukázání pravdy,
- ⦿ policy analysis – byrokraticky užitečné doporučení
- ⦿ politický život – prosazování konkrétního politického projektu
- ⦿ Akademici nahlíželi ostatní jako intelektuálně neodpovědné
- ⦿ Ostatní nahlíželi akademiky jako intelektuálně zaslepené

Různost koloniálních projektů

- ⊙ **Španělský, portugalský model** – profitovaly z toho Holandsko, Anglie
- ⊙ **Anglický model** – pluralita – USA, Kanada, vs. Indie
- ⊙ **Francouzský model** – skrze administrativu, Maghreb

Rozvoj jako bytostně kulturní kategorie

- Celkově lze období koloniální expanze evropského kapitalistického systému nahlížet jako rozšiřování způsobu života na úkor lokálně ustavených způsobů života
- Rozvoj není technická, kulturně neutrální kategorie
- Globální dosah kapitalistického systému proměnil ekonomické, sociální a politické 'subsystémy' a vytvořil nové způsoby života (forms-of-life)

- ⦿ Evropský kapitalistický systém a vzorce jednání a chápání (understanding) (viz klasifikace Slova a věci, Foucault)
- ⦿ Tyto vzorce – tři fáze: a) expanze
- ⦿ B) Období kolonizace a dekolonizace
- ⦿ C) prosazování rozvoje

Expanze evropského kapitalistického systému

- ⊙ A) ustavení materiální 'základny' (Preston, 1996:139) moderního průmyslu, obchodu a financí (de-industrializace Indie Samir Amin – velmi kontroverzní)
- ⊙ B) konstrukce administrativní mašinerie koloniálního státu se základem v nově založených městech – Madras, Kalkata
- ⊙ C) ustavení vzájemně propojených myšlenek a názorů, skrze které je expanze chápána a strukturována (ordered) a legitimizována

Západní modernita

- ⊙ Tři aspekty společenské změny
- ⊙ A) kulturní – rozvoj vědy a úpadek náboženství
- ⊙ B) politický rozvoj státu, občanského práva a idejí demokracie
- ⊙ C) společensko-ekonomický aspekt – vzestup mezinárodní kapitalistické ekonomiky, procesy industrializace a urbanizace

Západní civilizační projekt

- ① 1) rozum – racionalita, experiment
- ② 2) ověřitelnost empirismus – není nutné něčemu věřit; pouze experimentálně prokázané vědění
- ③ 3) věda
- ④ 4) universalismus – rozum uplatněný na všechny situace s univerzální platností

Západní civilizační projekt

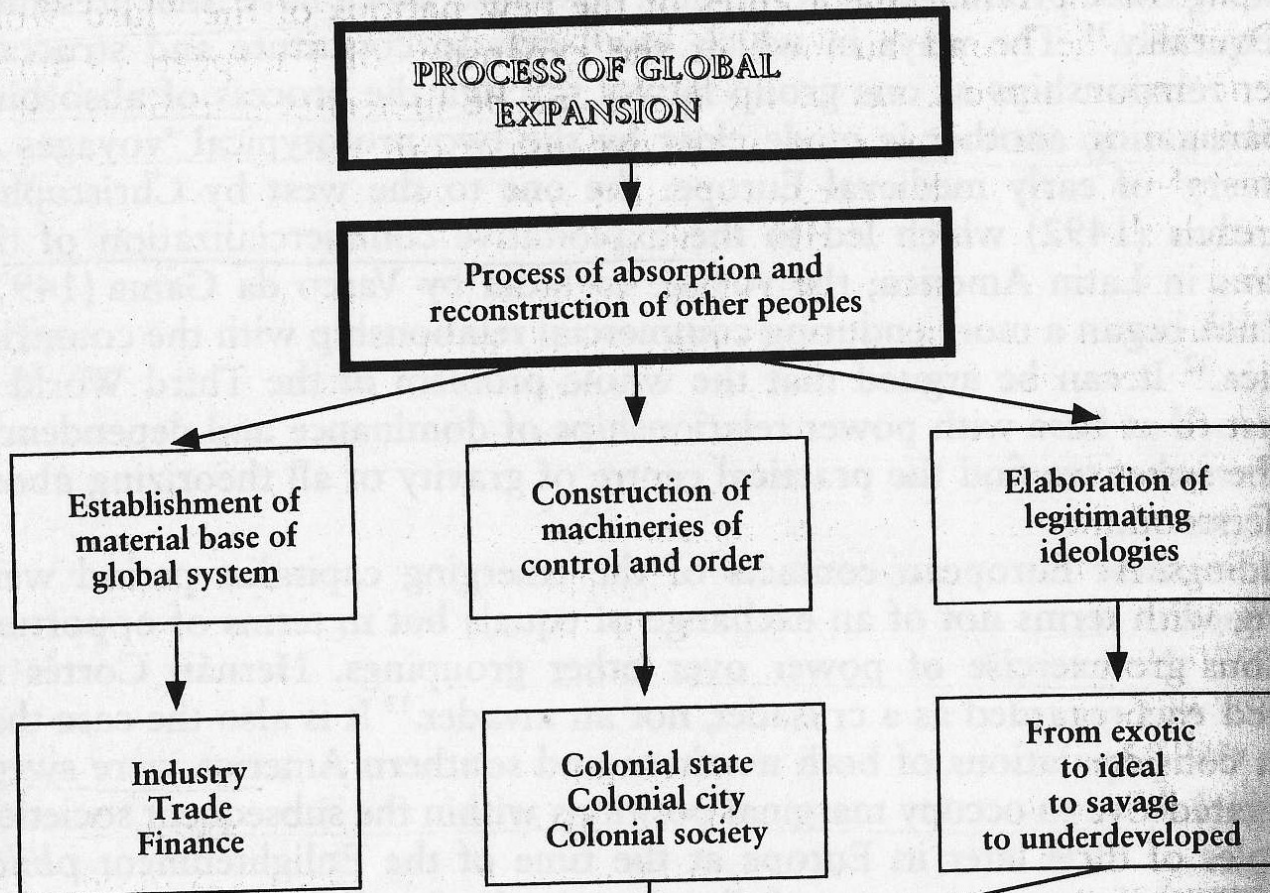
- ⑤) pokrok = změna k lepšímu; evoluce
- ⑥) individualismus
- ⑦) tolerance (vs. Fundamentalismus)
- ⑧) svoboda – od tradice
- ⑨) sekularismus

Vznik sociálních věd 19. stol.

- ⦿ Pád monopolu na výklad světa
- ⦿ Náboženství – privátní záležitosti
- ⦿ Spravedlivá distribuce vzácných statků
- ⦿ Vznik sociálních věd – odpovědění otázky po sociálním řádu

Dědictví koloniální doby

Figure 9 Legacies of the colonial era

Ibid

**PROCESS OF
DECOLONIZATION**

**Process of reconstruction of
patterns of life of newly
independent peoples**

**PURSUIT OF
DEVELOPMENT**

**The continuing demands of an
interdependent global system,
and the continuing presentation
of sets of ideas in respect of
cores/peripheries**

Konceptualizace - Benedict Anderson; Imagined Communities

- ⦿ Národ jako myšlená sociálně konstruovaná komunita
- ⦿ Konstruovaná určitou komunitou lidí, kteří cítí přináležitost k 'imagined' politické komunitě, charakterizovanou omezeností a suverenitou
- ⦿ Od tradiční komunity sociologické
 - Nikoli na face-to-face interakci

Mehmet- Westernizing the Third World

- Mehmet, O. (1999): *Westernizing the Third World, The Eurocentricity of economic development theories*, Routledge, London
- Západní světonázor je charakteristickým rysem teorií rozvoje, jak nových tak starých.
- Tento světonázor spočívá na utopickém předpokladu, že ekonomie je nehodnotící (ve smyslu nad hodnotami) věda, racionální, technická a analytická (Mehmet, 1999:1).

Projekt developmentarismu 40-70. léta 20. stol.

- ◉ McMichael
- ◉ *Developmentarismus* (1940-1970)
- ◉ Politická ekonomie státem regulované trhy;
Keynesiánské veřejné výdaje
- ◉ Sociální cíle sociální oprávnění
(entitlement) a sociální stát, rovné občanství
- ◉ Rozvoj (model) průmyslová replikace,
národní řízení ekonomik (Brazílie, Mexiko, Indie)
- ◉ Nástroje mobilizace nacionalismus
(postkolonialismus)

Projekt developmentarismu

- ⦿ Mechanismy industrializace skrze náhradu vývozů
- ⦿ Veřejné výdaje (infrastruktura a energie)
- ⦿ Vzdělání
- ⦿ Pozemková reforma
- ⦿ Varianty První svět (Svoboda podnikání)
- ⦿ Druhý svět (centrální plánování)
- ⦿ Třetí svět (modernizace skrze rozvojovou spolupráci)

proces globalizace a projekt globalizace

McMichael - Globalizační projekt 1970 – je možné interpretovat jako reakci jednak na keynesiánství a zbytnění státních aparátů v kontextu rozvinutých zemí, stejně tak jako reakci na development projekty v kontextu zemí třetího světa.

- ⦿ Monetarismus – seberegulační trhy
- ⦿ Soukromé iniciativy skrze volné trhy

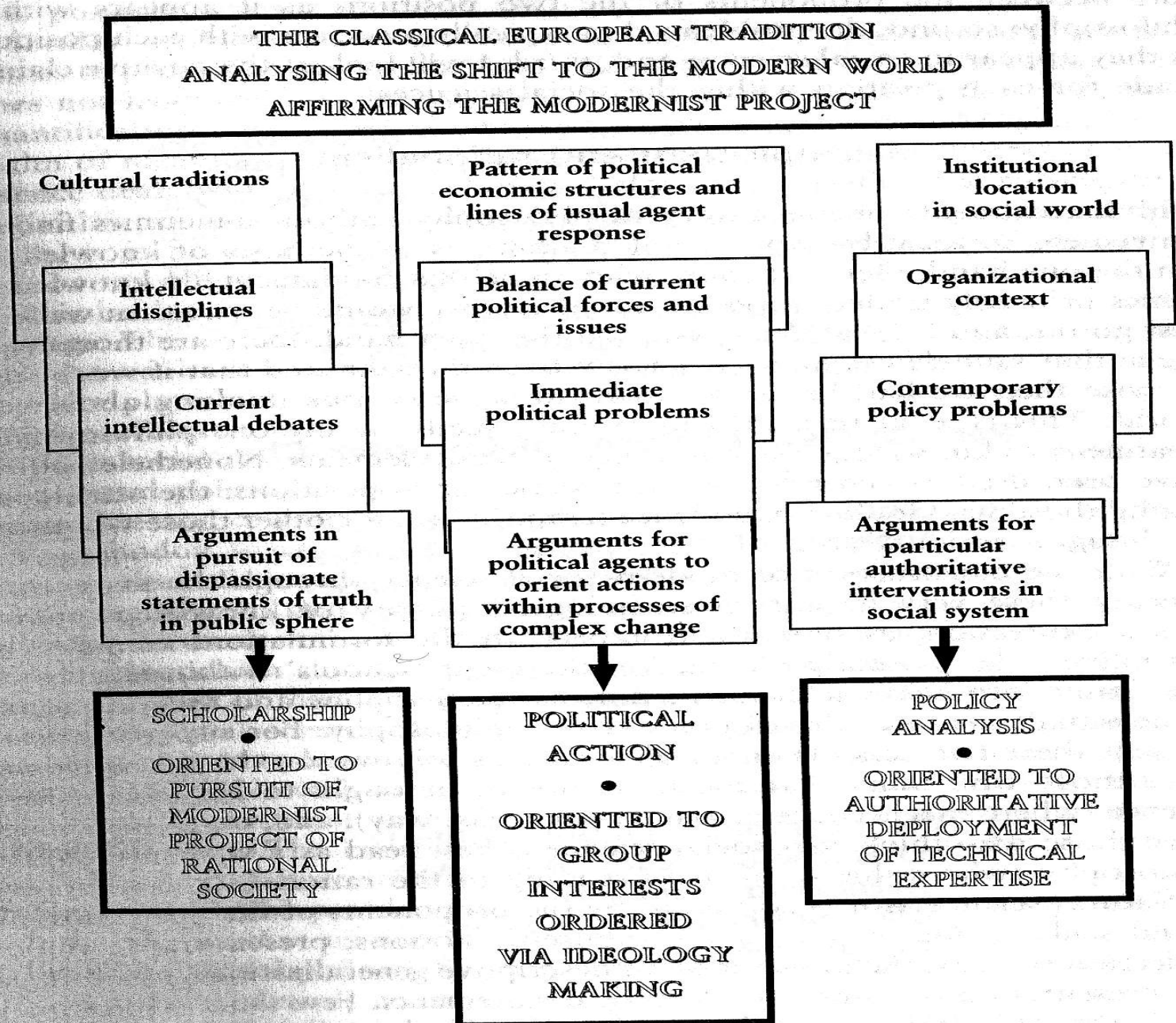
proces globalizace a projekt globalizace

- ⦿ Zapojení do světových trhů
- ⦿ Komparativní výhoda
- ⦿ Efektivita -post-developmentarismus
- ⦿ Donor fatigue
- ⦿ Dluh a kreditní důvěryhodnost
- ⦿ Industrializace tažená exportem
- ⦿ Vývoj zemědělských komodit
- ⦿ Privatizace, restrikce veřejných výdajů

Pieterse – development deconstruction/reconstruction

- ⦿ Globalizace a regionalizace podemílají standardní jednotku rozvoje – národní stát
- ⦿ Stát čelí konkurenci mezinárodních institucí a silám globalizovaných trhů
- ⦿ Klasická cíl rozvoje – modernizace a ‘dohánění catching up je zpochybněna s tím, jak modernizace není již samozřejmou ambicí
- ⦿ Ve světle ekologických problémů se modernizace skrze industrializace jeví zřetelně méně atraktivní
- ⦿ Westernizace také ztrácí – revaluace lokálních kultur a kulturní diverzity (Pieterse, 2000:1)

Figure 2 Social science arguments and actions

Heterogenní škola

- ⦿ Preference industrializace
- ⦿ Industrializace spustí vlnu prosperity, která nadzvedne ostatní sektory ekonomiky.
- ⦿ Respekt k tržní ekonomice, avšak prostředek dk dosažení cíle ekonomického rozvoje, nikoli cíl sám o sobě.

heterogenita

- ⦿ Např. v aplikaci některých Keynesiánských receptů, zejména velké, krátkodobé vládní zásahy
- ⦿ Naivní představa – Rostow – triky rozvoje nejsou koneckonců nikterak těžké

Keynesiánský přístup

- ⊙ Důraz na agregované indikátory
- ⊙ Úroveň úspor – úroveň investic
- ⊙ Souhlas s K. tezí – nedostatečný ekonomický růst výsledkem nedostatečné agregované poptávky

Teorie růstu

- intelektuální vliv J.M. Keynese (deficitní financování, teorie multiplikátoru)
- zahraniční politika USA
- Marshallův program pomoci Západní Evropě
- Požadavek národního rozvoje jako dominantní ideologie nastupujících států

Keynes

- ⦿ Deficitní financování
- ⦿ Vlády – půjčky, jednotka výdaje - kladný multiplikační efekt
- ⦿ Povzbuzení ekonomické aktivity – vyšší daňové příjmy – splacení dluhu

Keynesova kritika neoklasické ekonomie

- ⦿ *Laissez-faire* kritizován:
- ⦿ existence trvalé nezaměstnanosti (nikoli pouze frikční)
- ⦿ nevyužití stávajících zdrojů
- ⦿ tendence k tvorbě monopolů v ekonomice

Kritika neoklasického přístupu

- Neoklasické modely zanedbávají strukturální rigidity (nepružnosti) – velmi časté v rozvíjejících se zemích
- Tyto rigidity zabraňují trhu reagovat 'normálním' tj. v teoretických modelech přepokládaným způsobem

Teorie růstu

- ⦿ Rozvoj je procesem kumulace kapitálu
- ⦿ Kumulace kapitálu je určována úrovní úspor a investic
- ⦿ Zaměření se na sektory vysokého růstu – zpracování a průmyslová výroba
- ⦿ V případech, kdy tržní nedokonalosti zabraňují procesům dosáhnout kýženého výsledku, je možné intervenovat skrze stát nebo externího aktéra

Teorie růstu II

Jak vzrůstá příjem roste i tendence k úsporám

MARGINAL PROPENSITY TO SAVE (MPS)

Podobně jako tendence ke spotřebě
/marginal propensity to consume/

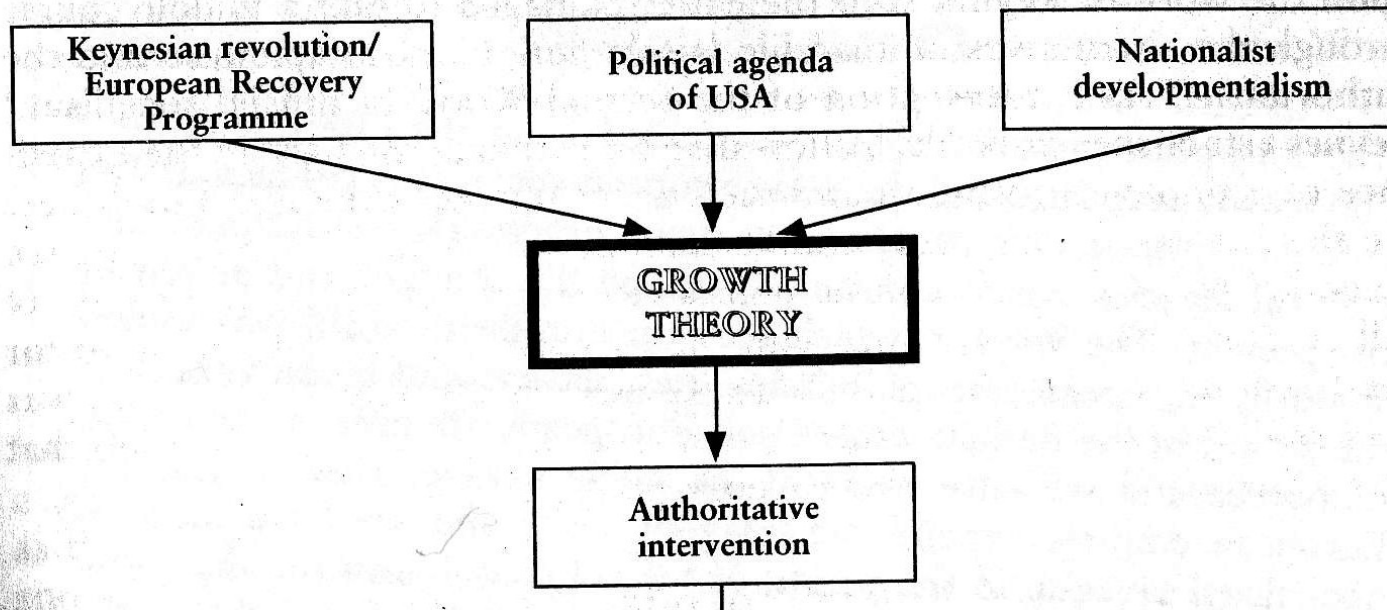
Čímž uvolňuje kapitál pro další investice

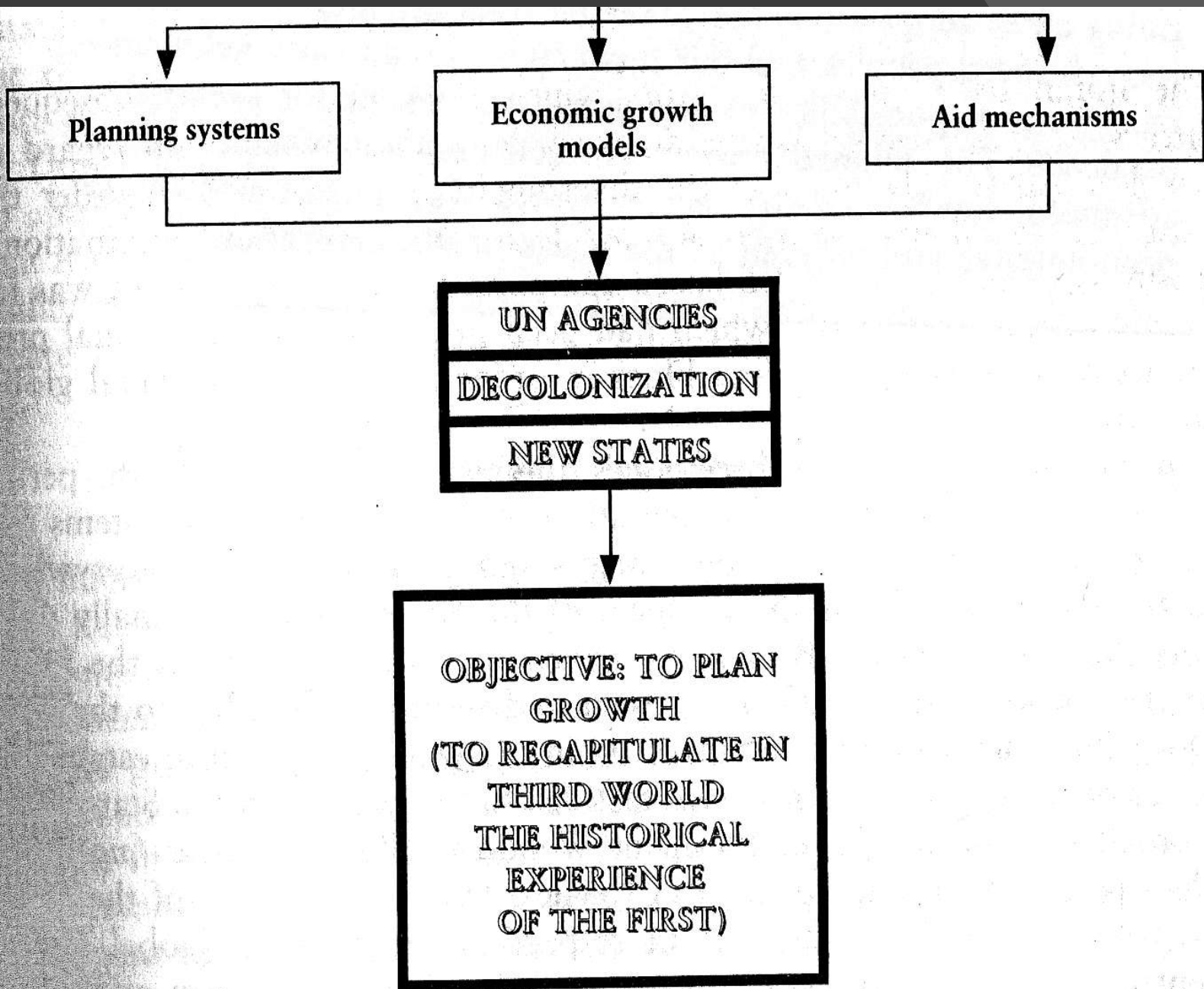
Růst má samo-udržitelný charakter – self-sustained character

Růst je tažen trhem, avšak pro prolomení dlouhodobé stagnace je možné použít masivní státní intervenci

Preston: teorie růstu

Figure 10 Growth theory

The development matrix

- ⦿ Hledání mono-kauzálních explanací
- ⦿ Důležitost plánování – Myrdal – The Ideology of planning, Corbridge, 2000.
- ⦿ Myšlenka sebe-udržitelného růst jako automatického procesu

Charakteristika modernizační školy

- ⦿ Růst je nahlížen jako lineární proces
- ⦿ Myšlenka jednorázového impulsu - 'the big-push' theory
- ⦿ Možnost úpadku nebo negativní trajektorie není brána v úvahu.

Paradigm shift

- Nástup teorií růstu – posun v paradigmatu rozvojových studií

Starší neoklasická teorie je nahrazena Keynesiánským intervencionistickým modelem

- Zůstává důraz na tržní principy a růst tažený exportem export-led growth
- Princip komparativních výhod

Eurocentrická vize

- ⦿ Teorie růstu – strukturována eurocentrickým náhledem na rozvoj založený na Keynesiánské interpretaci jedinečnosti Growth theory – structured by Eurocentric vision of development based in Keynesian interpretation of the unique albeit historically important experience of core industrial capitalism
- ⦿ ‘New nations’ - were to follow the Western model
- ⦿ ‘Modernization imperative’ Nayar 1972
- ⦿ Založeno na stylizované verzi západní ekonomické historie

Kritika neoklasického modelu

- Neoklasická teorie je statické a zaměřená na alokaci daných zdrojů
- Problémy rozvoje však dynamického charakteru; zaměření se na investovatelné zdroje

Teorie silného počátečního impulsu (big-push theory) v rozporu s neoklasickým náhledem postupných změn (piecemeal improvements)

Kritika neoklasické teorie

- ⦿ The neoclassical emphasis on development – comparative advantage + free trade = inappropriate to the late industrializes of the South
- ⦿ Direct static losses from state intervention to support industrialization – more that offset by dynamic gains
- ⦿ Dynamic gains = technological change, improved skills, long-term benefits from infant industries

Duální společnosti

- Společnosti a jejich části mohou být rozděleny na tradiční a moderní. Jedná se o hodnoty, instituce, sociální skupiny, regiony
- Tyto dvě skupiny jsou ve vzájemném rozporu a většinou existují nezávisle na sobě. Ačkoli tyto 'duální společnosti mohou existovat dočasně paralelně, modernizační proces znamená postupné rozpoštění tradičních hodnot v hodnotách moderních.

Člověk společensko-ekonomický

- ⦿ Morawski navrhuje následující schéma chování člověka společensko-ekonomického:
- ⦿ **institucionální pravidla-vzorce.** Vůči jedinci mají vnější povahu a člověk je v nich zakotven (embedded), zkoumali ho Granovetter, Polany,
- ⦿ individuální volby – uspokojující rozhodnutí, učiněná na základě informací, jež jsou k dispozici a odrážejí úroveň aspirací daného člověka. Tyto aspirace vymezují rychlost, intenzitu a připravenost, s nimiž jedinec vyhledává nebo přestává vyhledávat informace.

Člověk společensko-ekonomický

- Mentální modely – kognitivní interpretace prostředí, které provádí jedinec na základě vlastních zkušenosti a pozorování vnějších vzorců. Tyto modely mají niternou povahu a jsou jakýmsi podkladem- matricí, který pomáhá jedinci v individuálních rozhodnutích
- Chování jedince – reálné jednání a zkušenosti člověka v ekonomice“ (Morawski, 2005:29).

The theory of the big push

- ⦿ Rosenstein-Rodan – skrytý potenciál pro ekonomický růst
- ⦿ Čerpání z výhod plánované industrializace
- ⦿ Několik sektorů nastartovat zároveň
- ⦿ (Thorboecke)

Huntington – charakteristika modernizační školy (1976)

- Modernizace – proces ve fázích
- Rostow - ROSTOW, W.W. (1962): *The Stages of Economic Growth: A Non-Communist Manifesto*, Cambridge University Press
- - modernizace jako proces homogenizace, teorie konvergence, Levy, modernizované společnosti jsou si podobné

Charakteristiky modernizační školy

- Modernizace jako europeizace, amerikanizace
- Západ jako vzor
- Modernizace jako nevratný – ireverzibilní proces – je to pravda?
Uved'te příklad

Implikace pro formování politika

- Epistemologie – ospravedlnění (legitimizace) asymetrického vztahu mezi Západem a třetím světem
- Třetí svět nahlížen jako zaostalý, proto by měl k Západu vzhlížet a inspirovat se k následování západní trajektorie
- Politické motivace – hrozba rozšíření levicového myšlení a obratu doleva, snaha zamezit rozšiřování komunismu – institucionalizace demokratických procedur

- ◎ “The last 40 years can be called the age of development. This epoch is coming to an end. The time is ripe to write its obituary” [Sachs, 1992: 1].

Sachs, W.: *The Development Dictionary, A Guide to Knowledge as Power*, Zed Books, London, 1992.

Kategorie třetího světa

- ⦿ Sociálním konstruktem – vysvětlete
- ⦿ Je to kategorie jasná, samozřejmá
- ⦿ Je to kategorie homogenní?
- ⦿ Kdo tuto kategorii vytvořil?
- ⦿ Kdy se vynořila?
- ⦿ Následující poznatky opakováním toho, co považují za známé poznatky

Sociální konstrukt a členění

3S

Po 2. světové válce se s procesy dekolonizace a polarizace světa na Východ a Západ prosadilo členění světa na rozvinuté tržní ekonomiky, centrálně plánované ekonomiky a rozvojové země. Jedná se o členění používané Mezinárodním měnovým fondem. Většina zemí spadajících pod označení rozvojové byly dříve koloniemi, které v procesu dekolonizace získaly politickou nezávislost. Jedním z charakteristických znaků těchto zemí je jejich ekonomická zaostalost.

Čle
Me
mě

V současné době rozlišuje Mezinárodní měnový fond dvě hlavní skupiny zemí, a to rozvinuté ekonomiky a velkou skupinu zemí zařazených pod označení „emerging markets“ a rozvojové země. Tyto dvě skupiny pak jsou ještě dále členěny na podskupiny regionálně, nebo podle vybraných ekonomických charakteristik. Přesné rozčlenění zemí je možné nalézt ve *World Economic Outlook* (publikováno IMF).

Členění podle SB - GNI

Jiné členění zemí využívá Světová banka. Ta používá jako kritérium pro členění zemí ukazatel hrubého národního příjmu (GNI) na obyvatele a rozlišuje tři základní skupiny zemí: země s nízkým příjmem (do této skupiny spadá celkem 64 zemí, jde o většinu zemí Afriky, jižní Asie a patří tady také některé země Latinské Ameriky a bývalého Sovětského svazu); země se středním příjmem (tato skupina se dále člení na dvě podskupiny: země s nižším středním příjmem, což je např. Čína, Brazílie a země s vyšším středním příjmem, kde spadá např. Rusko, země střední Evropy) a země s vysokým příjmem. Do této poslední skupiny patří mimo rozvinuté

Relevance rozvojových studií

Společné úsilí Evropské unie, Kavajit a Danamity.

V zemích s nízkým a nižším středním příjmem žije téměř 5 mld. lidí, v zemích s vyšším středním příjmem je to přibližně 0,5 mld. a ve vysoce příjmových zemích přibližně 1 mld. Pokud se zaměříme na statistická data k sociálně-ekonomickému rozvoji, zjednodušeně se

Kdo je chudý? Ekonomický ukazatel

chudoby a ukazatelů jejich měření. Pro globální srovnání příjmové chudoby mezi jednotlivými zeměmi a regiony jsou často používány ukazatele podílu a/nebo počtu lidí žijících za méně než 1 USD na den (lidé nejsou schopni uspokojovat základní potřeby na minimální úrovni) a 2 USD na den, v přepočtu podle parity kupní síly.

Tab. 3.1 Podíl populace žijící za méně než 1 USD na den a 2 USD na den, 1990 a 2001

Region	Procento populace žijící za méně než 1 USD na den		Procento populace žijící za méně než 2 USD na den	
	1990	2001	1990	2001
Východní Asie a Pacifik	30	15	70	47
Východní Evropa a střední Asie	1	4	5	20
Latinská Amerika a Karibik	11	10	28	25
Střední východ a severní Afrika	2	2	21	23
Jižní Asie	41	31	86	77
Subsaharská Afrika	45	46	75	77

Zdroj: UN Millenium Project. *Investing in Developmet*. Earthscan, 2005

Lidská chudoba

Vedle příjmové chudoby rozlišujeme tzv. lidskou chudobu. Lidská chudoba je dána faktory, které omezují základní lidské možnosti plnohodnotně se rozvíjet a žít. K faktorům lidské chudoby patří negramotnost, podvýživa, zkrácená délka života, špatné zdraví matek, onemocnění chorobami, jimž jde předcházet atd. Lidská chudoba v tomto pojetí není dána tím, co lidé mají nebo nemají, ale tím, co mohou nebo nemohou dělat. Je to ztráta nejzákladnějších schopností života, včetně schopnosti žít dlouhý a zdravý život, být dobře informovaný, být přiměřeně ekonomicky zaopatřen a plně se účastnit života společnosti. Nepřímo lze takto definovanou chudobu

Index lidské chudoby

Organizace spojených národů používá pro kvantifikaci tohoto typu chudoby index lidské chudoby (human poverty index, HPI). Tento index je pak rozlišován na HPI-1 pro rozvojové země a HPI-2 pro průmyslově vyspělé země. HPI-1 v sobě zahrnuje tři dimenze: ztráta dlouhého a zdravého života (měřeno % novorozenců, u kterých se očekává, že se nedožijí 40 let), nedostatek znalostí (měřeno negramotností dospělých) a strádání v oblasti přiměřené životní úrovně (% lidí bez přístupu k pitné vodě a % děti do 5 let, které jsou

HPI-2

mírně nebo těžce podvyživené). HPI-2 zahrnuje tyto ukazatele: ztráta dlouhého a zdravého života (měřeno % novorozenců, u kterých se očekává, že se nedožijí 60 let), nedostatek znalostí (měřeno funkční negramotností dospělých) a strádání v oblasti průměrné životní úrovně (% lidí žijících pod linií příjmové chudoby, která je dána 50 % mediánu disponibilního příjmu domácností. Sociální vyloučení je měřeno mírou dlouhodobé nezaměstnanosti (12 měsíců a více).

HDI

Pro srovnání životní úrovně mezi jednotlivými zeměmi je používán index lidského rozvoje (human development index, HDI), který měří výsledky dosažené ve třech základních dimenzích lidského rozvoje: dlouhý a zdravý život (měřeno očekávanou délkou života), znalosti (měřeno mírou gramotností dospělých a podílem dětí docházejících do školy) a přiměřená životní úroveň (měřeno jako GDP na hlavu v USD, v přepočtu podle parity kupní síly).

Tab. 3.3 Země s nejvyšším a nejnižším HDI, 2004

10 zemí s nejvyšším HDI		10 zemí s nejnižším HDI	
Země	HDI	Země	HDI
1. Norsko	0,965	166. Mozambik	0,390
2. Island	0,960	167. Burundi	0,384
3. Austrálie	0,957	168. Etiopie	0,371
4. Irsko	0,956	169. Čad	0,368
5. Švédsko	0,951	170. Středoafř. rep.	0,353
6. Kanada	0,950	171. Guinea-Bissau	0,349
7. Japonsko	0,949	172. Burkina Faso	0,342
8. USA	0,948	173. Mali	0,338
9. Švýcarsko	0,947	174. Sierra Leone	0,335
10. Holandsko	0,947	175. Niger	0,311

Zdroj: UNDP. *Human Development Report 2006*.

Tab. 3.4 Srovnání HDI a GDP/obyvatele, 2004

10 zemí s nejvyšším HDI, 2004			10 zemí s nejnižším HDI, 2004		
Země	HDI	GDP/ osobu (PPP)	Země	HDI	GDP/na obyvatele (PPP)
1. Norsko	0,965	38 454	166. Mozambik	0,390	1 237
2. Island	0,960	33 051	167. Burundi	0,384	677
3. Austrálie	0,957	30 331	168. Etiopie	0,371	756
4. Irsko	0,956	38 827	169. Čad	0,368	2 090
5. Švédsko	0,951	29 541	170. Středoaf. rep.	0,353	1 094
6. Kanada	0,950	31 263	171. Guinea- Bissau	0,349	722
7. Japonsko	0,949	29 251	172. Burkina Faso	0,342	1 169
8. USA	0,948	39 676	173. Mali	0,338	998
9. Švýcarsko	0,947	33 040	174. Sierra Leone	0,335	561
10. Holandsko	0,947	31 789	175. Niger	0,311	779

Zdroj: UNDP. *Human Development Report 2006*.

Chronická chudoba

Specifickým typem chudoby je chronická chudoba. Jedná se o dlouhodobé či trvalé mnohafaktorové strádání dané nedostatečnou výživou, konzumací znečištěné vody, chybějícím přístupem ke zdravotním službám, sociální izolací a vykořisťováním. Na světě žije asi 300 - 420 milionů lidí, kteří žijí uvězněni v chronické chudobě, největší počet jich žije v jižní Asii, největší podíl v subsaharské Africe (30 - 40 % všech lidí žijících v extrémní chudobě, asi 90 - 120 milionů lidí). Významný počet chronicky chudých má také východní Asie, mezi 55 - 85 miliony.

Příčiny chronické chudoby

- Žádný, nízký nebo úzce zaměřený ekonomický růst v dané oblasti, který nevytváří příležitosti pro chudé lidi ke zvýšení jejich příjmů.
- Sociální vyloučení dané diskriminací, stigmatizací. Diskriminováni a stigmatizováni lidé jsou tlačeni k tomu, aby přijali práci, která je udržuje v chudobě, jako je práce špatně placená, nebezpečná; mají minimální přístup k sociální ochraně a základním službám; jsou závislí na tom, kdo je podporuje.

Chudoba dětí

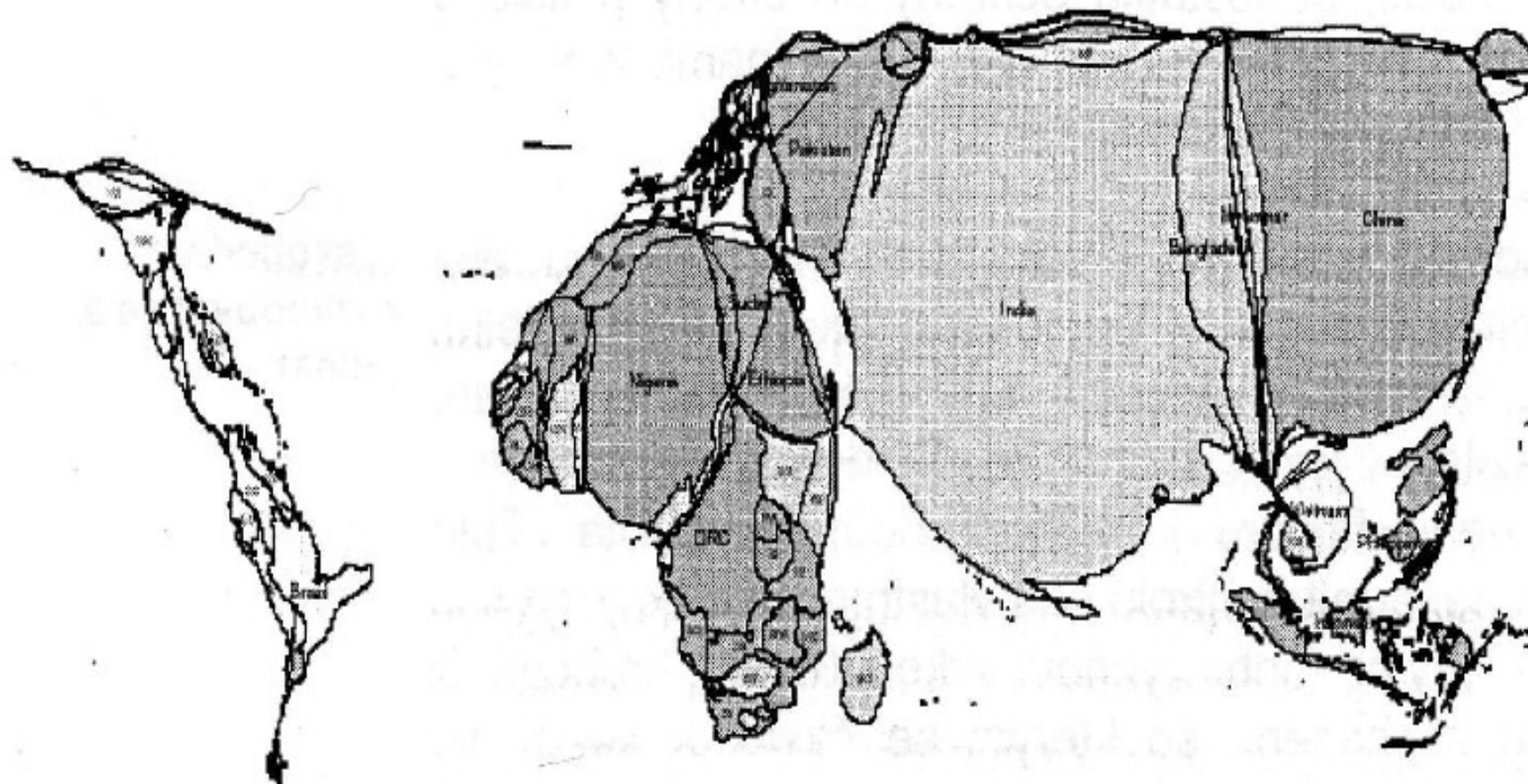
Na prahu 21. století je odhadováno, že asi 600 milionů dětí vyrůstá v podmínkách extrémní chudoby (méně než 1USD na den). Z pohledu dalších ukazatelů postihujících širší záběr různých aspektů chudoby je zřejmé, že více než 1 miliarda dětí trpí těžkým strádáním minimálně u jedné základní potřeby a více než 670 milionů dětí trpí dvěma nebo více těžkými deprivacemi při uspokojování svých potřeb. Dlouhodobé efekty špatného zdraví a nedostatečné výživy v časném dětství spolu s omezenými příležitostmi vzdělání

Další zranitelné skupiny

K dalším skupinám obyvatelstva více ohroženým chronickou chudobou patří starší lidé, dívky a ženy, chronicky nemocní a postižení, lidé diskriminováni a stigmatizováni, uprchlíci a vnitřně přemístěné osoby, lidé nuceně pracující.

Mapa 3.1 Rozměr chronické chudoby v jednotlivých regionech světa

Mapa
chud

Zdroj: Chronic Poverty Research Centre. *Chronic Poverty Report 2004-05*.

Pozn. Velikost zemí je dána množstvím chronicky chudých žijících v těchto zemích.

Chudoba očima respondentů

provedeného ve skupině přibližně 60 000 chudých žen a mužů z více než 60 zemí světa. Za základní součást dobrého života tyto lidé považovali materiální zajištění, fyzické zdraví, bezpečnost, svobodu rozhodovat se a jednat, uspokojivý společenský život.

Důležitost zdraví

Vedle materiálního blahobytu lidé zmiňovali jako součást dobrého života zdraví. Chudoba má výrazné dopady na zdraví. Chudí lidé čelí špatným životním a pracovním podmínkám, materiální chudobě, které je dělají mnohem náchylnější k onemocněním, trvalé pracovní neschopnosti v důsledku nemocí a nehod. Špatný zdravotní stav tak udržuje lidi v chudobě a ta zhoršuje jejich možnosti léčit se, protože nemají prostředky na léky, zdravotní péči.

Potřeba bezpečí

odrazila i v uvedeném průzkumu. Potřeba bezpečí byla chudými lidmi zmiňována jednak ve vazbě na jistotu živobytí, ale také v souvislosti s pouhým fyzickým přežitím tváří v tvář rostoucí korupci, kriminalitě, násilí, nedostatku ochrany ze strany policie a absenci spravedlnosti, válkám mezi etnickými skupinami, kmeny a klany, častým přírodním katastrofám a nejistotám počasí.

Dynamika populačních růstu

o nejvyšším přirozeným přírůstkem obyvatelstva v období let 1995-2000. Podíváme-li se na populační vývoj z hlediska absolutního přírůstku obyvatel, tak zde jednoznačně vévodí země Asie. V období let 1995 - 2000 se Indie podílela na přírůstku světové populace 20,6 %, Čína 14,7 %, Pákistán 5,2 %.

Demografické ukazatele

V období let 1980 - 1998 došlo ke vzrůstu průměrné očekávané délky života světové populace ze 61 let na 67 let, přičemž k největšímu posunu došlo v nízko a středně příjmových zemích. Nicméně tyto pozitivní trendy výrazně zastiňuje vývoj v subsaharské Africe v posledních letech, kdy dochází ke snižování očekávané délky života, a to především v souvislosti s epidemií HIV/AIDS. V roce 1993 byla očekávaná délka života v oblasti subsaharské Afriky 50 let, v roce 1997 dosáhla 51 let, ovšem v roce 2004 to bylo 46,2 let.

Ilustrace nerovných šancí

Tab. 2.1 Země s negramotností žen vyšší než 70 %, 2000

90% negramotných žen a více	Burkina Faso, Niger
80-89% negramotných žen	Afghánistán, Benin, Guinea-Bissau, Nepál, Sierra Leone, Somálsko, Jemen
70-79% negramotných žen	Angola, Bangladéš, Bhútán, Středoafriická republika, Etiopie, Gambie, Guinea, Libérie, Mali, Mauretánie, Mozambik, Pákistán, Senegal

Zdroj: UNICEF. *The State of the World's children 2000.*

Kojenecká úmrtnost

Ukazatel kojenecké úmrtnosti vyjadřuje počet dětí, které zemřou v průběhu prvního roku života, na 1000 živě narozených dětí. Ve vysoce příjmových zemích dosahuje kojenecká úmrtnost úrovně 6,1 dítěte, v subsaharské Africe umírá více než každé desáté dítě před dosažením prvního roku svého života. Stejně jako u ostatních ukazatelů i zde můžeme sledovat v posledních desetiletích pokles

infrastruktura

Kvalitu lidského života výrazně ovlivňuje také přístup lidí ke kanalizaci a k pitné vodě. V roce 2000 neměl přístup ke kanalizaci přibližně každý druhý člověk žijící v rozvojových regionech, v absolutním vyjádření se jednalo o 2,4 mld. lidí. Špatný přístup ke kanalizaci se podílí na znečišťování životního prostředí (např.

Přístup k nezávadné pitné vodě

nemocí a následně zvýšené úmrtnosti. Na výskytu infekčních nemocí se podílí významnou měrou také používání závadné vody. Přibližně 1,1 mld. lidí nemá přístup k pitné vodě, 63 % z nich žije v Asii a 28 % v Africe. V řadě zůstalých zemích je rovněž velkým problémem „prostorová“ dostupnost vody. Lidé musí chodit pro vodu někdy i několik kilometrů a nosit ji do svých obydlí. Většinou tuto

Rostoucí globální rozdíly?

Zpráva o lidském rozvoji z roku 2002 poukazuje na značný ekonomický růst, ke kterému došlo v Asii a Pacifiku v období let 1975 až 2000. Na počátku uvedeného období dosahoval tento region průměrného příjmu na osobu ve výši 1/14 průměrného příjmu na hlavu zemí OECD (přepočteno podle parity kupní síly). V roce

Regionální disparity

na hlavu zemí OECD (přepočteno podle parity kupní síly). V roce 2000 však průměrný příjem východní Asie a Pacifiku na osobu činil již $\frac{1}{6}$ průměrného příjmu na hlavu zemí OECD. Naopak v případě subsaharské Afriky se tento poměr vyvíjel přesně opačně a během uvedeného období poklesl na úroveň $\frac{1}{14}$ průměrného příjmu na

Globální nerovnosti

hlavu zemí OECD k roku 2000. Některé země subsaharské Afriky, které jsou na tom nejhůře, měly v roce 2000 průměrný příjem na osobu na úrovni 1/40 průměru zemí OECD nebo dokonce i horší. Zpráva dále uvádí, že příjem nejbohatšího 1 % světové populace dosáhl velikosti příjmu 57 % světové populace z druhého konce příjmového žebříčku.

Tab. 1.1 Příklady „severní“ a „jižní“ dimenze globálních problémů

„Severní“ dimenze globálních problémů

Rozvoj spirály nekončícího zvyšování konzumu (a na to navazující problémy s odpady, s čerpáním zdrojů).

Etická dilemata moderní vědy (genetika, eutanázie).

Populační stagnace a stárnutí populace.

Globální „správa“ – jak si udržet i nadále dominantní postavení.

„Jižní“ dimenze globálních problémů

Nedostatečné uspokojování základních potřeb, chudoba dotýkající se velké části populace rozvojových zemí.

Zaostalost, nízká úroveň vědeckotechnického rozvoje.

Populační exploze.

Globální „správa“ – jak získat alespoň nějaký vliv.